ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER
της 20ής Οκτωβρίου 2005 [1]

I — Εισαγωγή

1. Το κεκτημένο του Σένγκεν περιλαμβάνει:

α) τη Συμφωνία που συνήφθη στις 14 Ιουνίου 1985 στην πόλη Σένγκεν του Λουξεμβούργου από τα τρία κράτη που απαρτίζουν την οικονομική ένωση Benelux, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και τη Γαλλική Δημοκρατία, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά τους σύνορα (στο εξής: Συμφωνία του Σένγκεν) [2],

β) τη σύμβαση για την εφαρμογή της προαναφερθείσας Συμφωνίας που συνήφθη στις 19 Ιουνίου 1990 από τους ίδιους συμβαλλομένους (στο εξής: σύμβαση) [3] και,

γ) τα πρωτόκολλα και τις συμφωνίες προσχωρήσεως στα δύο αυτά κείμενα άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις αποφάσεις και δηλώσεις που εξέδωσε η εκτελεστική επιτροπή η οποία συστήθηκε από τη σύμβαση, καθώς και τις πράξεις που εκδόθηκαν από τα όργανα στα οποία η εν λόγω επιτροπή απένειμε εξουσία λήψεως αποφάσεων [4].

2. Το πρωτόκολλο (αριθ. 2) που προσαρτάται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (στο εξής: πρωτόκολλο) ενσωματώνει τα προαναφερθέντα κείμενα στο πλαίσιο της Ένωσης. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του πρωτοκόλλου, το κεκτημένο του Σένγκεν εφαρμό-

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — ΕΕ 2000, L 239, σ. 13.

3 — ΕΕ 2000, L 239, σ. 19.

4 — ΕΕ 2000, L 239, σ. 63 και επ.

ζεται στα δεκατρία κράτη μέλη που αναφέρονται στο άρθρο 1, μεταξύ των οποίων είναι το Βασίλειο του Βελγίου[5], από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1η Μαΐου 1999).

3. Δυνάμει του άρθρου 6 του πρωτοκόλλου, η Δημοκρατία της Ισλανδίας και το Βασίλειο της Νορβηγίας υποχρεούνται να θέσουν σε εφαρμογή και να αναπτύξουν το κεκτημένο του Σένγκεν, το οποίο έχει εφαρμογή στα κράτη αυτά από 25 Μαρτίου 2001[6].

4. Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του Hof van Cassatie του Βελγίου (ακυρωτικό δικαστήριο) δίνει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να ερμηνεύσει για τρίτη φορά[7] το άρθρο 54 της σύμβασης, που διατυπώνει την αρχή non bis in idem, να αναλύσει την εφαρμογή του ratione temporis καθώς και να ερμηνεύσει τον όρο «ίδια πραγματικά περιστατικά».

II — Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5. Οι διατάξεις του κεκτημένου του Σένγκεν σκοπούν σύμφωνα με το προοίμιο του προαναφερθέντος πρωτοκόλλου την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ενοποίησης και ιδίως την ταχύτερη ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

5 — Τα άλλα είναι το Βασίλειο της Δανίας, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ελληνική Δημοκρατία, το Βασίλειο της Ισπανίας, η Δημοκρατία της Γαλλίας, η Ιταλική Δημοκρατία, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Δημοκρατία της Αυστρίας, η Πορτογαλική Δημοκρατία, η Δημοκρατία της Φινλανδίας και το Βασίλειο της Σουηδίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία δεν συνδέθηκαν πλήρως με το κοινό αυτό πρόγραμμα και επέλεξαν μια μερική συμμετοχή [οι αποφάσεις του Συμβουλίου 2000/365/ΕΚ, της 29ης Μαΐου 2000 (ΕΕ L 131, σ. 43), και 2002/192/ΕΚ, της 28ης Φεβρουαρίου 2002 (ΕΕ L 64, σ. 20), αφορούν τις αιτήσεις των δύο αυτών κρατών μελών να συμμετάσχουν σε ορισμένες διατάξεις του κεκτημένου του Σένγκεν]. Το Βασίλειο της Δανίας απολαύει ιδιαιτέρου καθεστώτος που του δίνει τη δυνατότητα να μην εφαρμόζει τις αποφάσεις που εκδίδονται σε αυτόν τον τομέα. Οι κανόνες που απαρτίζουν το κεκτημένο του Σένγκεν δεσμεύουν τα δέκα νέα κράτη μέλη από της προσχωρήσεώς τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καίτοι η εφαρμογή πολλών από αυτούς εξαρτάται από το Συμβούλιο (άρθρο 3 της πράξεως περί των όρων προσχωρήσεως της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Εσθονίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Λετονίας, της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, της Ουγγρικής Δημοκρατίας, της Δημοκρατίας της Μάλτας, της Δημοκρατίας της Πολωνίας, της Δημοκρατίας της Σλοβενίας και της Δημοκρατίας της Σλοβακίας, και περί των προσαρμογών των συνθηκών στις οποίες στηρίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση).

6 — Στις 19 Δεκεμβρίου 1996, τα δεκατρία κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είχαν υπογράψει τότε τις συμφωνίες του Σένγκεν και τα προαναφερθέντα βορειοευρωπαϊκά κράτη υπέγραψαν στο Λουξεμβούργο συμφωνία ad hoc, την οποία ακολούθησε η συμφωνία που συνήψε στις 18 Μαΐου 1999 το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Δημοκρατία της Ισλανδίας και το Βασίλειο της Νορβηγίας για τη σύνδεση των δύο αυτών κρατών με την εφαρμογή και την εξέλιξη του κεκτημένου του Σένγκεν (ΕΕ L 176, σ. 36). Δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 4, της συμφωνίας αυτής, το Συμβούλιο ανέλαβε την υποχρέωση να καθορίσει ημερομηνία ενάρξεως ισχύος για τα νέα συμβαλλόμενα μέρη, πράγμα που έπραξε με την απόφαση 2000/777/ΕΚ της 1ης Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ L 309, σ. 24) ορίζοντας, γενικώς, την 25η Μαρτίου 2001 (άρθρο 1).

7 — Με τις δύο πρώτες αποφάσεις εξέτασε τον τρόπο κατά τον οποίο ασκείται το jus puniendi στα κράτη και έκρινε ότι ο κανόνας non bis in idem έχει εφαρμογή επίσης οσάκις παύει η ποινική δίωξη κατόπιν της εκπληρώσεως από τον κατηγορούμενο ορισμένων υποχρεώσεων κατ' απαίτηση της εισαγγελικής αρχής [απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2003, C-187/01 και C-385/01, Gözütok και Brügge (Συλλογή 2003, σ. I-1345), υποθέσεις στις οποίες ανέπτυξα προτάσεις στις 19 Σεπτεμβρίου 2002]. Αντίθετα ο κανόνας αυτός δεν έχει εφαρμογή αν η υπόθεση τίθεται στο αρχείο αφού η εισαγγελική αρχή αποφασίζει να μη συνεχίσει την ποινική δίωξη με μόνη αιτιολογία ότι έχει ασκηθεί ποινική δίωξη σε άλλο κράτος μέλος κατά του ιδίου κατηγορουμένου για τις ίδιες πράξεις και δη χωρίς να έχει προηγηθεί εξέταση επί της ουσίας [απόφαση της 10ης Μαρτίου 2005, C-469/03, Miraglia (Συλλογή 2005, σ. I-2009)].

6. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 2, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του πρωτοκόλλου, το Συμβούλιο εξέδωσε στις 20 Μαΐου 1999 τις αποφάσεις 1999/435/ΕΚ και 1999/436/ΕΚ για τον ορισμό του κεκτημένου του Σένγκεν προκειμένου να προσδιοριστεί, δυνάμει των οικείων διατάξεων της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η νομική βάση για καθεμία από τις διατάξεις ή αποφάσεις που συνιστούν το κεκτημένο [8].

7. Από το άρθρο 2 και από το παράρτημα Α της δεύτερης των αποφάσεων αυτών προκύπτει ότι η νομική βάση των άρθρων 54 έως 58 της σύμβασης είναι τα άρθρα 34 ΕΕ και 31 ΕΕ που ανήκουν στον τίτλο VI («Διατάξεις για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις»).

8. Τα άρθρα αυτά της σύμβασης αποτελούν το κεφάλαιο 3 που φέρει τον τίτλο «Εφαρμογή της αρχής non bis in idem» και ανήκει στον τίτλο ΙΙΙ («Αστυνομία και ασφάλεια»).

9. Το άρθρο 54 είναι το ακόλουθο:

«Όποιος καταδικάσθηκε αμετάκλητα από ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρον όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει ήδη εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους του συμβαλλομένου μέρους που επέβαλε την καταδίκη.»

10. Το άρθρο 71, που ανήκει στο κεφάλαιο 6 («Ναρκωτικά») του ίδιου τίτλου ΙΙΙ, έχει ως νομική βάση τα άρθρα 34 ΕΕ και 31 ΕΕ, αλλά και το άρθρο 30 ΕΕ. Οι δύο πρώτες παράγραφοι του άρθρου αυτού είναι οι ακόλουθες:

«1. Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση, όσον αφορά την άμεση ή έμμεση διάθεση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών οποιασδήποτε μορφής, περιλαμβανομένης και της ινδικής καννάβεως, καθώς και την κατοχή των εν λόγω προϊόντων και ουσιών με σκοπό τη διάθεση ή την εξαγωγή τους, να λάβουν σε συμφωνία με τις υφιστάμενες συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών (1), κάθε απαραίτητο μέτρο για την πρόληψη και την καταστολή της παράνομης διακινήσεως ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών.

2. Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προλαμβάνουν και να καταστέλλουν με τη βοήθεια διοικητικών και ποινικών μέτρων την παράνομη εξαγωγή ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, περιλαμβανομένης και της ινδικής καννάβεως,

8 — ΕΕ L 176, σ. 1 και 17, αντιστοίχως.

καθώς και την πώληση, την προμήθεια και την παράδοση των εν λόγω προϊόντων και ουσιών, με κάθε επιφύλαξη των σχετικών διατάξεων των άρθρων 74, 75 και 76 [9].

[...]»

Β — *Οι συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών*

11. Το άρθρο 36 της ενιαίας σύμβασης για τα ναρκωτικά που υπεγράφη στη Νέα Υόρκη στις 30 Μαρτίου 1961 ορίζει ότι:

«1. α) Με την επιφύλαξη των οικείων συνταγματικών διατάξεων, έκαστο συμβαλλόμενο Μέρος θα λάβει τα αναγκαία μέτρα ώστε η καλλιέργεια και η παραγωγή, η παρασκευή, η εξαγωγή, η κατοχή, η προσφορά, η διάθεση προς πώληση, η διανομή, η αγορά, η πώληση, η παράδοση για οποιαδήποτε αιτία ή πρακτόρευση, η αποστολή, η διαμετακόμιση, η μεταφορά, η εισαγωγή και η εξαγωγή ναρκωτικών που δεν συνάδουν με τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης ή κάθε άλλη πράξη που κατά την άποψη του εν λόγω Μέρους αντιβαίνει στις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης, να συνιστούν αξιόποινες πράξεις όταν διαπράττονται διεθνώς και ώστε οι βαριές αξιόποινες πράξεις να τιμωρούνται με την κατάλληλη ποινή, ιδίως με φυλάκιση και με άλλες ποινές στερητικές της ελευθερίας.

[...]

2. Με την επιφύλαξη των συνταγματικών διατάξεων εκάστου συμβαλλομένου Μέρους, του νομικού συστήματος και της εθνικής νομοθεσίας του,

α) i) κάθε μια από τις αξιόποινες πράξεις που απαριθμούνται στην παράγραφο 1 θα θεωρείται ως ξεχωριστή αξιόποινη πράξη αν διαπράττονται σε διαφορετικές χώρες·

[...]

3. Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου δεν θίγει τις περί δικαιοδοσίας διατάξεις του ποινικού δικαίου συμβαλλομένου Μέρους.

4. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου περιορίζονται, όσον αφορά τη δωσιδικία, από την ποινική νομοθεσία εκάστου συμβαλλομένου Μέρους.»

9 — Οι διατάξεις αυτές αναφέρονται στο νόμιμο εμπόριο και στους απαραίτητους ελέγχους.

12. Το άρθρο 22 της σύμβασης του 1971 για τις ψυχότροπες ουσίες περιέχει διάταξη βασικά ίδια με το άρθρο 36 της σύμβασης του 1961.

III — Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας υπόθεσης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13. Ο Van Esbroeck, Βέλγος υπήκοος, καταδικάστηκε στις 2 Οκτωβρίου 2000 από το Bergens tingrett [Πρωτοδικείο του Bergen (Νορβηγία)] σε πενταετή φυλάκιση για παράνομη εισαγωγή ναρκωτικών, ποινικό αδίκημα που διέπραξε την 1η Ιουνίου 1999.

14. Αφού εξέτισε το ήμισυ της ποινής του και αποφυλακίστηκε υπό όρους, επέστρεψε στη χώρα του, όπου στις 27 Νοεμβρίου 2002 του απαγγέλθηκε κατηγορία για εξαγωγή, στις 31 Μαΐου 1999, των ουσιών που εισήγαγε στη Νορβηγία την επομένη. Το Correctionele Rechtbank van Antwerpen (πλημμελειοδικείο Αμβέρσας) τον καταδίκασε σε φυλάκιση ενός έτους με απόφαση της 19ης Μαρτίου 2003, που επικυρώθηκε κατ' έφεση από το Hof van Beroep te Antwerpen (Εφετείο Αμβέρσας) με απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2004.

15. Ο ενδιαφερόμενος άσκησε αίτηση αναιρέσεως και προέβαλε παραβίαση της αρχής non bis in idem, που διατυπώνει το άρθρο 54 της σύμβασης.

16. Πριν αποφανθεί, το Hof van Cassatie υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 54 της συναφθείσας στις 19 Ιουνίου 1999 συμβάσεως εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν την έννοια ότι ένα βελγικό δικαστήριο δύναται να το εφαρμόσει έναντι προσώπου το οποίο στο Βέλγιο μετά τις 25 Μαρτίου 2001 διώχθηκε ποινικώς για τις ίδιες πράξεις με εκείνες για τις οποίες δικάστηκε και καταδικάστηκε στις 2 Οκτωβρίου 2000 από νορβηγικό ποινικό δικαστήριο και εξέτισε την επιβληθείσα ποινή, ενώ κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, [της συμφωνίας] το άρθρο 54 της ΣΕΣΣ, όπως και άλλες διατάξεις, τέθηκε σε εφαρμογή από τη Νορβηγία μόλις στις 25 Μαρτίου 2001;

Στην περίπτωση που η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι καταφατική:

2) Έχει το άρθρο 54 της ΣΕΣΣ, σε συνδυασμό με το άρθρο 71 αυτής, την έννοια ότι οι αξιόποινες πράξεις της κατοχής, με σκοπό την εξαγωγή και την εισαγωγή, των ιδίων

ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, οποιασδήποτε μορφής περιλαμβανομένης και της ινδικής καννάβεως, που διώκονται σε διάφορα κράτη που έχουν υπογράψει τη [ΣΕΣΣ] ή εφαρμόζουν το κεκτημένο του Σένγκεν, πρέπει να θεωρηθούν, ως τα "ίδια πραγματικά περιστατικά" κατά την έννοια του άρθρου 54;»

IV — Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

17. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο αναιρεσείων της κύριας δίκης, η Επιτροπή καθώς και η Ολλανδική, Τσεχική, Αυστριακή, Πολωνική και Σλοβακική Κυβέρνηση. Οι εκπρόσωποι του Van Esbroeck, της Επιτροπής και των δύο πρώτων προαναφερθεισών κυβερνήσεων παρέστησαν στη συνεδρίαση στις 22 Σεπτεμβρίου 2005 και ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους.

V — Ανάλυση των προδικαστικών ερωτημάτων

A — *Η φύση και οι βάσεις της αρχής non bis in idem*

18. Στις προτάσεις που ανέπτυξα στις υποθέσεις Gözütok και Brügge (σκέψεις 48 και επ.) παρατήρησα ότι το άρθρο 54 της σύμβασης αποτελεί αυθεντική έκφραση της αρχής που δεν επιτρέπει να διώκεται ποινικώς, και ενδεχομένως να καταδικάζεται, ένα άτομο πάνω από μια φορά για την ίδια παράνομη συμπεριφορά διότι αυτή η σώρευση διώξεων και ποινικών κυρώσεων έχει την ανεπίτρεπτη συνέπεια να ασκείται επανειλημμένα το jus puniendi.

19. Στη συνέχεια πρόσθεσα ότι η αρχή αυτή στηρίζεται στους δύο στυλοβάτες κάθε νομικού συστήματος: στην ασφάλεια δικαίου και στην επιείκεια. Ο δράστης της αξιόποινης πράξης πρέπει να γνωρίζει ότι με την έκτιση της ποινής του η ενοχή του εξαλείφθηκε και δεν έχει να φοβηθεί νέα κύρωση. Οσάκις απαλλάσσεται πρέπει να έχει τη βεβαιότητα ότι δεν θα αντιμετωπίσει καμιά άλλη διαδικασία για να δικαστεί και πάλι.

20. Ας μη λησμονούμε εξάλλου ότι κάθε κύρωση επιδιώκει διπλό σκοπό: την καταστολή και την αποτροπή. Σκοπός της κύρωσης είναι να επιβάλλεται τιμωρία για ορισμένη συμπεριφορά και να αποθαρρύνεται ο δράστης του ποινικού αδικήματος καθώς και άλλοι ενδεχόμενοι αυτουργοί να διαπράττουν πράξεις τις οποίες τιμωρεί ο νόμος. Η κύρωση πρέπει δηλαδή να είναι ανάλογη προς τους σκοπούς αυτούς και ισόρροπη προκειμένου να τιμωρήσει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά και αφετέρου να είναι παραδειγματική. Η αρχή της επιείκειας, ένα μέσο εφαρμογής της οποίας είναι ο κανόνας της αναλογικότητας, δεν επιτρέπει δηλαδή τη σώρευση κυρώσεων.

21. Η απαγόρευση που διατυπώνει η αρχή non bis in idem έχει δηλαδή δύο βάσεις. Αφενός προβιβάζεται στην τάξη των συνταγματικών κανόνων σε ορισμένα κράτη που δεσμεύονται από το κεκτημένο του Σένγκεν [10] και αναλύεται ως έκφραση της δικαστικής προστασίας του πολίτη έναντι του jus puniendi, η οποία προκύπτει από το δικαίωμα για νομότυπη διαδικασία και δίκαιη δίκη [11]. Αφετέρου ανταποκρίνεται σε μια νομική απαίτηση της έννομης τάξης η νομιμότητα της οποίας στηρίζεται στον σεβασμό του δεδικασμένου [12].

22. Αυτή η διττή βάση καθώς επίσης και ο σκοπός που επιδιώκει το άρθρο 54 της σύμβασης πρέπει να εμπνεύσουν την απάντηση στα ερωτήματα του Hof van Cassatie.

B — *Ο σκοπός της αρχής non bis in idem στο πλαίσιο του Σένγκεν*

23. Η προαναφερθείσα διάταξη [13], που αναγνωρίζει διεθνές κύρος στην αρχή non bis in idem, περιέχει έναν κανόνα ο οποίος επιδιώκει τη δημιουργία ενός κοινού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης πράγμα που αποτελεί στόχο της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

24. Η σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα αποτελεί αναγκαίο στάδιο προς την πραγματοποίηση αυτού του κοινού χώρου έστω και αν η κατάργηση των διοικητικών εμποδίων ωφελεί όλους και ιδίως αυτούς που επωφελούνται από τη μείωση των ελέγχων για να επεκτείνουν τις παράνομες δραστηριότητές τους.

25. Για τον λόγο αυτό είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η συνεργασία —ιδίως στον τομέα της αστυνομίας και της ασφάλειας— μεταξύ των κρατών που μεταβάλλονται έτσι σε πρωταγωνιστές της καταπολέμησης του εγκλήματος σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή κοινωνία και συνεργάζονται κατ' αυτόν τον τρόπο για τη διατήρηση της τάξης. Ωστόσο

10 — Ως ατομική εγγύηση κατοχυρώνεται από διάφορες διεθνείς συνθήκες όπως το Διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα της 16ης Δεκεμβρίου 1966 (άρθρο 14, παράγραφος 7) και το πρωτόκολλο αριθ. 7 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (άρθρο 4). Τα κείμενα αυτά όμως διατυπώνουν την αρχή εντός της εσωτερικής έννομης τάξης και κατοχυρώνουν την τήρησή της στο έδαφος ενός κράτους. Η Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ δήλωσε ότι το άρθρο 14, παράγραφος 7, του συμφώνου αυτού δεν έχει εφαρμογή στις αποφάσεις που έχουν ισχύ δεδικασμένου που εκδίδονται στο εξωτερικό (απόφαση της 2ας Νοεμβρίου 1987, réf. CCPR/C/31/D/204/1986).

11 — Μπορεί μάλιστα να υποστηριχτεί ότι η απαγόρευση που επιβάλλει η αρχή non bis in idem προστατεύει την αξιοπρέπεια του προσώπου από απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση διότι η πρακτική των πλειόνων ποινικών διώξεων για την ίδια αξιόποινη πράξη΄ αξίζει τέτοιο χαρακτηρισμό.

12 — Τα σημεία αυτά υπογραμμίστηκαν από τον Vervaele, J. A. E., «El principio non bis in idem en Europa. El Tribunal de Justicia y los derechos fundamentales en el espacio judicial europeo», *Revista General de Derecho Europeo*, αριθ. 5, Οκτώβριος 2004 (www.iustel.com).

13 — Επανάληψη μιας προηγούμενης διάταξης της Σύμβασης των Βρυξελλών της 25ης Μαΐου 1987 για την εφαρμογή της αρχής non bis in idem, κείμενο που γνώρισε μικρή επιτυχία αλλά ενέπνευσε τα άρθρα 54 έως 58 της Σύμβασης όπως υπογραμμίζει ο Blanco Cordero, I., «El principio non bis in idem en la Unión Europea», *Diario La Ley, αριθ. 6285, της 30ής Ιουνίου 2005.*

αυτή η μεγαλύτερη αποφασιστικότητα στην καταδίωξη των ποινικών αδικημάτων δεν πρέπει να θίγει τις αδιαπραγμάτευτες εγγυήσεις που αναγνωρίζονται υπέρ των πολιτών σε μια δημοκρατική κοινωνία δικαίου.

26. Αυτόν ακριβώς τον στόχο επιδιώκει το άρθρο 54 της σύμβασης, το οποίο, σύμφωνα με τις αποφάσεις Gözütok και Brügge, και Miraglia, κατοχυρώνει την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών εντός της Ενώσεως (σκέψεις 38 και 32, αντιστοίχως), στόχος τον οποίο διατυπώνει το άρθρο 2 ΕΕ, πρώτο εδάφιο, τέταρτη περίπτωση.

Γ — *Η εφαρμογή ratione temporis του άρθρου 54 της σύμβασης (πρώτο προδικαστικό ερώτημα)*

27. Το κεκτημένο του Σένγκεν εφαρμόζεται στο Βέλγιο από 1ης Μαΐου 1999 και στη Νορβηγία από 25 Μαρτίου 2001. Η αξιόποινη πράξη για την οποία κατηγορήθηκε ο Van Esbroeck διαπράχθηκε στις 31 Μαΐου και την 1η Ιουνίου 1999. Ο ενδιαφερόμενος καταδικάστηκε στη Νορβηγία στις 2 Οκτωβρίου 2000 για παράνομη εισαγωγή απαγορευμένων ουσιών και στο Βέλγιο στις 19 Μαρτίου 2003 για παράνομη εξαγωγή των ίδιων προϊόντων.

28. Λόγω αυτής της χρονολογικής σειράς, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η απαγόρευση διπλής κυρώσεως που θεσπίζει το άρθρο 54 της σύμβασης, το οποίο δεν ίσχυε στη Νορβηγία όταν εκδόθηκε η πρώτη απόφαση, μπορεί να απαγορεύσει τη μεταγενέστερη επιβολή κύρωσης στο Βέλγιο.

29. Το κεκτημένο του Σένγκεν δεν περιέχει καμιά ειδική διάταξη σχετικά με τη θέση σε ισχύ του άρθρου 54 της σύμβασης ή των διαχρονικών αποτελεσμάτων του.

30. Η απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, ως προς την οποία συμφωνούν όλοι οι μετέχοντες στην προδικαστική διαδικασία εκτός της Σλοβακικής Κυβέρνησης, προκύπτει εξ ολοκλήρου από τη φύση και τις βάσεις της αρχής non bis in idem.

31. Το σχετικό δικαίωμα που είναι υποκειμενικό, ουσιαστικό δικαίωμα κατά την έννοια ότι ουδείς διώκεται και τιμωρείται εκ νέου αφού διέπραξε αξιόποινη πράξη και εξέτισε την ποινή του, βρίσκει την πλήρη έκφρασή του οσάκις πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, οπότε γεννάται ως επιστέγασμα του δικαιώματος αυτού η υποχρέωση των δημοσίων αρχών να μη λάβουν κανένα κατασταλτικό μέτρο. Η αρχή αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί παρά μόνον αν ο κατηγορούμενος έχει ήδη καταδικαστεί αμετάκλητα.

32. Η βελγική δικαιοσύνη όμως άσκησε ποινική δίωξη κατά του Van Esbroeck και του επέβαλε ποινή παρά την προηγούμενη αλλοδαπή καταδικαστική απόφαση, τη

στιγμή που το άρθρο 54 της σύμβασης δέσμευε τα δύο κράτη. Υπό τις συνθήκες αυτές προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο Hof van Cassatie ότι η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή στην περίπτωση της κύριας δίκης.

33. Στις προτάσεις μου στις υποθέσεις Gözütok και Brügge παρατήρησα (παράγραφος 114) ότι η απαγόρευση της διπλής ποινής δεν αποτελεί δικονομικό κανόνα, αλλά ουσιώδη εγγύηση που παρέχουν στους πολίτες τα νομικά συστήματα τα οποία, όπως τα συστήματα των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στηρίζονται στην αναγνώριση υπέρ του ατόμου ενός συνόλου δικαιωμάτων και ελευθεριών έναντι της δράσεως των δημοσίων αρχών [14]. Ακόμα και αν θεωρήσουμε ότι, για την εφαρμογή της αρχής αυτής, το νομικό πλαίσιο της δεύτερης υπόθεσης είναι αυτό που είχε εφαρμογή κατά τον χρόνο της πρώτης ή αυτό που ίσχυε κατά τον χρόνο της διαπράξεως του ποινικού αδικήματος, δεδομένου ότι το παρόν κανονιστικό πλαίσιο είναι ευνοϊκότερο για τον κατηγορούμενο πρέπει να εφαρμοστεί αναδρομικά σύμφωνα με μια βασική αρχή της ποινικής πολιτικής που γίνεται γενικώς δεκτή στα προαναφερθέντα νομικά συστήματα.

34. Αν εξετάσουμε το άρθρο 54 της σύμβασης από δικονομική σκοπιά, η λύση είναι η ίδια διότι, ελλείψει αντιθέτου διατάξεως, οι κανόνες αυτού του είδους διέπουν τις δίκες που κινούνται μετά την έναρξη ισχύος τους και η κύρια δίκη κινήθηκε στο Βέλγιο μετά την έναρξη εφαρμογής της διατάξεως αυτής στο κράτος αυτό και στη Νορβηγία.

Δ — *Η έννοια του όρου «idem» (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα)*

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

35. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί την ερμηνεία του όρου «ίδια πραγματικά περιστατικά», που περιέχει το άρθρο 54 της σύμβασης.

36. Το έργο του προσδιορισμού του ζητήματος αν τα πραγματικά περιστατικά που δικαιολογούν την κίνηση ποινικής διαδικασίας είναι ίδια με αυτά προγενέστερης υπόθεσης βρίσκεται στο επίκεντρο της αποστολής του δικαστή και ο μόνος αρμόδιος είναι ο δικαστής που γνωρίζει άμεσα την πραγματική κατάσταση επί της οποίας προβάλλει την αξιολόγησή του, με την επιφύλαξη ενδεχόμενης επανεξέτασης σε δεύτερο βαθμό.

14 — Ο Queralt Jiménez, A., *La incidencia en la jurisprudencia constitucional de la autoridad interpretativa de las sentencias del Tribunal Europeo de Derechos Humanos. Especial referencia al caso español* (διδακτορική διατριβή υπό εκπόνηση), παρατηρεί ότι η ανάλυση της αποφάσεως 2/2003 του ισπανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, της 16ης Ιανουαρίου 2003 (Boletín Oficial del Estado αριθ. 219 του 2003), τάσσεται με την άποψη ότι η απαγόρευση που ενέχει η αρχή non bis in idem έχει δύο πτυχές: μια ουσιαστική που αφορά την αδυναμία κυρώσεως δύο και περισσότερες φορές ενός ατόμου για μια συμπεριφορά, ανεξάρτητα από το ζήτημα αν οι κυρώσεις επιβάλλονται εντός της ίδιας έννομης τάξης ή στο πλαίσιο ενιαίας διαδικασίας· η δεύτερη πτυχή, που είναι δικονομική, απαγορεύει κάθε νέα απόφαση ως προς το περιστατικό για το οποίο έχει ήδη εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση καταδικαστική ή απαλλακτική και έτσι προστατεύει την ισχύ του δεδικασμένου που έχουν οι δικαστικές αποφάσεις. Ο συγγραφέας προσθέτει ως αυτόνομο δικαίωμα την απαγόρευση διπλών ποινικών διώξεων που εντάσσεται στο πεδίο του δικαιώματος για δίκαιη δίκη, αλλά έμμεσα επηρεάζει την αρχή non bis in idem.

37. Κατά συνέπεια το Δικαστήριο πρέπει να αντισταθεί στον πειρασμό να τον υποκαταστήσει. Η αποστολή του περιορίζεται στη διατύπωση των κριτηρίων ερμηνείας τα οποία, λαμβανομένων υπόψη των βάσεων και του σκοπού του κανόνα, δείχνουν την πλέον κατάλληλη κατεύθυνση για να επιτευχθεί ομοιόμορφη μεταχείριση στο σύνολο του εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

38. Σ' αυτό το στάδιο της ανάλυσης ομολογώ ότι μια γρήγορη ανάγνωση του δεύτερου ερωτήματος του Hof van Cassatie με ώθησε να προσπαθήσω να οριοθετήσω την αόριστη νομική έννοια «ίδια πραγματικά περιστατικά», προκειμένου να συναγάγω, από τη σκοπιά του κοινοτικού δικαίου, αυτοτελείς κανόνες που θα μου επιτρέψουν να διατυπώσω ένα γενικό κριτήριο ικανό να επιλύσει τις υποθέσεις που θα ανακύψουν ενδεχομένως στο μέλλον.

39. Το έργο αυτό, εκτός του ότι είναι φιλόδοξο, αποδεικνύεται αδύνατο διότι οι διαφορές της ποινικής πολιτικής και η φύση της ποινικής διαδικασίας δυσχεραίνουν τις θεωρητικές κατασκευές καθολικής αξίας, έτσι ώστε μια προσέγγιση κατάλληλη για ορισμένες αξιόποινες πράξεις ή ορισμένες μορφές συμμετοχής μπορεί να είναι ακατάλληλη για άλλες [15].

40. Είναι λογικότερο να τοποθετηθούμε σε μια ενδιάμεση προοπτική και να εξετάσουμε, χωρίς να χαθούμε στα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης, τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης προκειμένου να βοηθήσουμε το εθνικό δικαστήριο παρέχοντάς του τους κανόνες με τους οποίους θα επιλύσει τη διαφορά σύμφωνα με το πνεύμα της διάταξης της οποίας ζητείται η ερμηνεία στην υπό κρίση υπόθεση.

2. Η αυστηρά πραγματική διάσταση του όρου

41. Αυτή η εκλεκτική προσέγγιση διαπνέει το ερώτημα του Hof van Cassatie που είναι να προσδιοριστεί αν, κατά την έννοια του άρθρου 54, η παράνομη εξαγωγή και εισαγωγή ναρκωτικών ή ψυχοτρόπων ουσιών μεταξύ δύο κρατών συμβαλλομένων στη σύμβαση μπορούν να χαρακτηριστούν ως ίδια πραγματικά περιστατικά ή αν αντιθέτως κάθε κράτος οφείλει να τα καταστείλει ως ξεχωριστά ποινικά αδικήματα.

42. Η σημασία του ερωτήματος αυτού είναι προφανής όχι τόσο λόγω του περίπλοκου πλαισίου στο οποίο εντάσσεται, αλλά διότι αυτή η μορφή εγκληματικότητας χαρακτηρίζεται από τη συχνή επανάληψη ανάλογης συμπεριφοράς. Η επιστήμη έχει επισημάνει

15 — Ο Dannecker, G., «La garantía del principio non bis in idem en Europa», *Dogmática y ley penal. Libro homenaje a Enrique Bacigalupo*, τόμος I, Μαδρίτη, 2004, σ. 157 έως 176, υπογραμμίζει τις διακυμάνσεις της αρχής αυτής όταν αντιμετωπίζουν υποθετικές περιπτώσεις που αφορούν συνεργασία μεταξύ εγκληματικών ομάδων ή ορισμένες συνεχείς ποινικές παραβάσεις όπως η παράνομη κατοχή όπλων (σ. 168).

τέτοιου είδους προβλήματα [16], την ύπαρξη των οποίων επιβεβαιώνει η πραγματικότητα [17].

43. Το ζήτημα είναι συνεπώς να οριοθετηθεί η έννοια που έχει το δεύτερο στοιχείο της αρχής non bis in idem. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να εξεταστούν τρεις πτυχές: αυτή των πραγματικών περιστατικών αποκλειομένης κάθε άλλης θεωρήσεως, η άποψη που δίνει προτεραιότητα στον νομικό χαρακτηρισμό τους και αυτή που τονίζει τα αγαθά τα οποία προστατεύει ο χαρακτηρισμός αυτός.

44. Η γλωσσολογική προσέγγιση επικυρώνει την πρώτη άποψη. Το ισπανικό κείμενο της σύμβασης που περιέχει την έκφραση «por los mismos hechos» δεν αφήνει έδαφος για αμφιβολία· το γερμανικό, το γαλλικό, το αγγλικό, το ιταλικό και το ολλανδικό κείμενο («wegen derselben Tat», «pour les mêmes faits», «for the same acts», «per i medesimi fatti» και «wegens dezelfde feiten», αντιστοίχως) δεν δημιουργούν διχογνωμία ούτε αυτά, διότι αναφέρονται όλα στο idem factum, δηλαδή στο σύνολο των γεγονότων τα οποία αφορά η ποινική δίωξη ως φαινόμενο που ο δικαστής οφείλει να αξιολογήσει προκειμένου να πράξει ανάλογα κατά νόμο.

45. Η προοπτική αυτή επιρρωννύεται αν εξετάσουμε τη βάση και την έννοια αυτής της βασικής εγγύησης που παρέχεται στους πολίτες: η ελεύθερη κυκλοφορία στον χώρο Σένγκεν απαιτεί να γνωρίζει ο αυτουργός της πράξης, αφού καταδικαστεί και εκτίσει την ποινή του ή ενδεχομένως αφού απαλλαχθεί αμετάκλητα σε ένα κράτος μέλος, ότι μπορεί να διακινηθεί εντός του χώρου αυτού χωρίς να φοβάται ότι θα διωχθεί σε άλλο κράτος για τον λόγο ότι η συμπεριφορά αυτή συνιστά ξεχωριστή αξιόποινη πράξη στην οικεία έννομη τάξη. Αν δεχτούμε την προσέγγιση αυτή ο στόχος του άρθρου 2 ΕΕ, πρώτο εδάφιο, τέταρτη περίπτωση, παραμένει νεκρό γράμμα και καταλήγουμε σε τόσα εμπόδια σ' αυτή την ελευθερία κινήσεως εντός του εσωτερικού χώρου όσα είναι και τα ποινικά συστήματα τα οποία, επιπλέον και παρά την εναρμόνιση που επιτυγχάνουν οι αποφάσεις-πλαίσια του Συμβουλίου της Ένωσης, φέρουν έντονη εθνική σφραγίδα.

46. Για τους ίδιους λόγους πρέπει να απορριφθεί και το κριτήριο του προστατευομένου εννόμου αγαθού, διότι είναι τόσο συνδεδεμένο με τις θεμιτές επιλογές εσωτερικής ποινικής πολιτικής που δίνει τη δυνατότητα

16 — Ο Vervaele, J.A.E., όπ.π., παρατηρεί ότι, μετά την απόφαση Gözütok και Brügge, παρέμειναν σε εκκρεμότητα ορισμένα κρίσιμα ζητήματα όπως η διευκρίνιση του όρου «ίδια πραγματικά περιστατικά»: Οι Van den Wyngaert, C., και Stessens, G., «The International Non Bis in Idem Principle: Resolving some of the unanswered Questions», *International and Comparative Law Quarterly*, τεύχος 48, Οκτώβριος 1999, σ. 789, θέτουν το ερώτημα αν στην περίπτωση παρανόμου εμπορίου ναρκωτικών μεταξύ δύο χωρών ο δράστης διαπράττει δύο ποινικά αδικήματα το ένα με την εξαγωγή και το άλλο με την εισαγωγή. Ο Dannecker, G., όπ.π., σ. 167 και 168, χρησιμοποιεί το ίδιο παράδειγμα.

17 — Στην υπόθεση C-493/03, Hiebeler, το cour d'appel του Bordeaux υπέβαλε το ερώτημα αν στο πλαίσιο της απαγόρευσης που ενέχει η αρχή non bis in idem η διασυνοριακή μεταφορά ορισμένης ποσότητας ναρκωτικών σημαίνει την ύπαρξη διαφορετικών πραγματικών περιστατικών αξιοποίνων στα αντίστοιχα κράτη μέλη. Το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε δεδομένου ότι η προδικαστική διαδικασία τερματίστηκε με την έκδοση διατάξεως περί διαγραφής της 30ής Μαρτίου 2004 με την αιτιολογία ότι η κύρια δίκη κατέστη χωρίς αντικείμενο. Το rechtbank 's-Hertogenbosch (δικαστήριο της πόλης αυτής του Brabant) (υπόθεση C-150/05, Van Straaten) και το Hof van Beroep te Antwerpen (υπόθεση C-272/05, Bouwens) υπέβαλαν παρόμοια ερωτήματα στο Δικαστήριο σε σχέση με το παράνομο διεθνές εμπόριο ναρκωτικών. Οι δύο αυτές αιτήσεις εκκρεμούν.

να καταστέλλεται πολλές φορές η ίδια συμπεριφορά και κατ' αυτόν τον τρόπο θίγεται ο στόχος του άρθρου 54 της σύμβασης.

47. Αν τα στοιχεία αξιολογήσεως ήταν τα ποινικά αδικήματα ή οι αξίες που προστατεύονται διά της απαγορεύσεώς της αντί των απλών πραγματικών περιστατικών, η αρχή non bis in idem δεν θα μπορούσε ποτέ να εφαρμοστεί στη διεθνή πράξη [18].

48. Το στοιχείο αυτό εξηγεί ίσως το ότι, αντίθετα με το διεθνές σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα που απαγορεύει τη διπλή ποινική δίωξη για την ίδια «αξιόποινη πράξη» (άρθρο 14, παράγραφος 7), και με το πρωτόκολλο αριθ. 7 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών που, με τον ίδιο στόχο, αναφέρεται στην «αξιόποινη πράξη» (άρθρο 4) [19] —δυο κείμενα που λαμβάνουν υπόψη την εσωτερική διάσταση της υπό εξέταση αρχής—, άλλες συμφωνίες, που προσεγγίζουν τη διεθνή του διάσταση, τοποθετούνται σε μια οπτική καθαρά πραγματική [20]. Η πρωτοβουλία της Ελληνικής Δημοκρατίας για την έκδοση αποφάσεως-πλαισίου του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή της αρχής non bis in idem [21] περιέχει το ίδιο κριτήριο, ο δε όρος idem ορίζεται ως «η δεύτερη αξιόποινη πράξη που προκύπτει αποκλειστικά από τις ίδιες περιστάσεις ή από περιστάσεις βασικά παρόμοιες ανεξάρτητα του νομικού χαρακτηρισμού της» (άρθρο 1, στοιχείο ε').

49. Εξάλλου, στην υπό κρίση υπόθεση διαπιστώνεται ότι το Βελγικό Υπουργείο Εσωτερικών και το Υπουργείο Δικαιοσύνης δημοσίευσαν στις 10 Δεκεμβρίου 1998 εγκύκλιο [22] η οποία διευκρινίζει ότι κατά την έννοια του άρθρου 54 της σύμβασης αυτό που απαιτείται δεν είναι η ταυτότητα των

18 — Αυτή την άποψη διατυπώνει ο Dannecker, G., όπ.π., σ. 175.

19 — Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εμφανίζεται αντιφατική ως προς αυτό το σημείο. Με την απόφαση Gradinger της 23ης Οκτωβρίου 1995, σειρά Α αριθ. 328-C, το Δικαστήριο του Στρασβούργου δέχθηκε το κριτήριο της ταυτότητας των πραγματικών περιστατικών, ανεξάρτητα από τον νομικό χαρακτηρισμό τους, αλλά με την απόφαση Oliveira κατά Ελβετίας της 30ής Ιουλίου 1998, *Recueil des arrêts et décisions 1998-V*, επέλεξε την άλλη λύση. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η απόφαση Franz Fischer κατά Αυστρίας της 29ής Μαΐου 2001 (αριθ. προσφυγής 37950/97) συμφιλιώνει τις δύο προηγούμενες αποφάσεις στηριζομένη στα πραγματικά περιστατικά, όμως με την απόφαση Göktan κατά Γαλλίας της 2ας Ιουλίου 2002, *Recueil des arrêts et décisions 2002-V*, το εν λόγω δικαστήριο χρησιμοποίησε και πάλι το κριτήριο του νομικού χαρακτηρισμού.

20 — Οι οργανισμοί των διεθνών ποινικών δικαστηρίων για την πρώην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και για τη Ρουάντα κάνουν λόγο για «πραγματικά περιστατικά που συνιστούν σοβαρές παραβάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου» (άρθρα 10, παράγραφος 1, και 9, παράγραφος 1, αντιστοίχως). Στις συμβάσεις σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 1995, C 316, σ. 49) και με την καταπολέμηση της δωροδοκίας στην οποία εμπλέκονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή δημόσιοι υπάλληλοι των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 1997, C 195, σ. 2), απαντά ο όρος «για τα ίδια πραγματικά περιστατικά» (άρθρα 7, παράγραφος 1, και 10, παράγραφος 1, αντιστοίχως). Όμως ο χάρτης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2000, C 364, σ. 1) δέχεται το κριτήριο του ίδιου χαρακτηρισμού («Ουδείς διώκεται ποινικώς ούτε τιμωρείται για αξιόποινη πράξη για την οποία έχει απαλλαγεί ή καταδικαστεί εντός της Ενώσεως με αμετάκλητη ποινική απόφαση σύμφωνα με τον νόμο») (άρθρο 50), διάταξη που αντιγράφει ανάλογη διάταξη της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (άρθρο II-110) (ΕΕ 2004, C 310, σ. 1).

21 — ΕΕ 2003, C 100, σ. 24.

22 — «Circulaire interministérielle sur l'incidence de la convention de Schengen en matière de contrôle frontalier et de coopération policière et judiciaire» (Moniteur belge, τεύχος 20, της 29ης Ιανουαρίου 1999, σ. 2714).

νομικών χαρακτηρισμών αλλά μόνο η ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών [23]. Ένα βελγικό δικαστήριο εφάρμοσε τον κανόνα αυτό [24].

χώρα σε άλλη στις 31 Μαΐου και την 1η Ιουνίου 1999. Η συμπεριφορά αυτή αντιστοιχεί σε νομικό χαρακτηρισμό που διαφέρει από το ένα κράτος στο άλλο: εξαγωγή παρανόμων ουσιών για το Βέλγιο και εισαγωγή των ίδιων προϊόντων για τη Νορβηγία. Αν ο όρος idem έχει αυστηρά πραγματική έννοια ο Van Esbroeck επωφελείται από το άρθρο 54 της σύμβασης, ενώ αν έχει νομική έννοια τότε είναι δυνατή η διπλή ποινική κύρωση.

3. Η κύρια υπόθεση

50. Οι προεκτεθείσες θεωρήσεις επιρρωνύονται όταν τις προβάλλουμε στις περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης.

51. Είναι αναμφισβήτητο ότι από ουσιαστικής σκοπιάς το περιστατικό για το οποίο ο Van Esbroeck τιμωρήθηκε στη Νορβηγία είναι το ίδιο με αυτό για το οποίο δικάζεται στο Βέλγιο, δηλαδή η παράνομη μεταφορά ορισμένης ποσότητας ναρκωτικών από μια

52. Θεωρώ επίμεμπτη την τελευταία περίπτωση για τρεις λόγους. Πρώτον, καταλήγει σε περιοριστική λύση που είναι ασυμβίβαστη με την εξ ορισμού επεκτατική ισχύ των βασικών εγγυήσεων που προστατεύουν την αξιοπρέπεια του ατόμου. Δεύτερον, έρχεται σε κατά μέτωπο αντίθεση με τον στόχο του άρθρου 54 της σύμβασης που είναι να εξασφαλιστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών και επιτρέπει να κρέμεται πάνω από το πρόσωπο που καταδικάστηκε και εξέτισε την ποινή του η δαμόκλειος σπάθη, δηλαδή το ενδεχόμενο νέων κυρώσεων σε περίπτωση που διαβεί τα σύνορα του κράτους στο οποίο εξέτισε την ποινή του. Τέλος, είναι ειρωνεία να γίνεται λόγος για εισαγωγή και εξαγωγή σε ένα έδαφος που υπάγεται σε μια έννομη τάξη η οποία ακριβώς έχει ως στόχο από την ίδια τη φύση της να καταργήσει τα σύνορα τόσο για τα πρόσωπα όσο και για τα αγαθά [25].

23 — Στα συμπεράσματα του IX διεθνούς συνεδρίου ποινικού δικαίου που εγκρίθηκαν στη Χάγη στις 29 Αυγούστου 1964 προτάθηκε αυστηρά πραγματική προσέγγιση του όρου idem (βλ., σχετικά, κείμενο στο Zeitschrift für Strafrechtswissenschaften, 1965, σ. 184 έως 193, ειδικότερα σ. 189 και 190). Τα ανώτερα ολλανδικά και γαλλικά δικαστήρια τάχθηκαν με την άποψη αυτή [αποφάσεις του Hoge Raad, της 13ης Δεκεμβρίου 1994 (Ars Aequi, 1995, σ. 720), και του Cour de cassation, της 13ης Δεκεμβρίου 1983 (Bulletin τεύχος 340) που μνημονεύει ο Weyembergh, A., «Le principe non bis in idem: pierre d'achoppement de l'espace pénal européen?», *Cahiers de droit européen*, 2004, αριθ. 3 και 4, σ. 349].

24 — Το Tribunal correctionnel του Eupen, με απόφαση της 3ης Απριλίου 1995 (δημοσιεύθηκε στο *Revue de droit pénal et de criminologie*, Νοέμβριος 1996, σ. 1159), έκρινε ότι έστω και αν η συμμετοχή ενός ατόμου σε σειρά πράξεων που διενεργήθηκαν μεταξύ Βελγίου και Γερμανίας αναλύεται σε δύο αξιόποινες πράξεις βάσει του άρθρου 36 της ενιαίας σύμβασης της Νέας Υόρκης για τα ναρκωτικά, της 30ής Μαρτίου 1961, η ποινική δίωξη που ασκήθηκε ενώπιον βελγικού δικαστηρίου για αξιόποινη πράξη διαπραχθείσα στο έδαφος του Βελγίου είναι ανεπίτρεπτη διότι η εν λόγω πράξη συνιστά μια μόνο αξιόποινη πράξη και ο δράστης είχε ήδη δικαστεί στη Γερμανία. Ο Brammertz, S., «Trafic de stupéfiants et valeur internationale des jugements répressifs à la lumière de Schengen», ίδιο τεύχος επιθεώρησης, σ. 1063 έως 1081, εξετάζει τη βελγική νομολογία πριν από την έναρξη ισχύος των διατάξεων του κεκτημένου του Σένγκεν που αντιτίθεται στη διεθνή εφαρμογή της αρχής non bis in idem.

25 — Κατά τον Brammertz, S., όπ.π., σ. 1077 και 1078, μετά την έναρξη ισχύος των διατάξεων του κεκτημένου του Σένγκεν δεν μπορεί πλέον να υποστηριχτεί ότι το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών μεταξύ δύο μετεχόντων χωρών ενέχει ξεχωριστά πραγματικά περιστατικά για τα οποία μπορούν να επιβληθούν πλείονες κυρώσεις, διότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των αγαθών προϋποθέτει ένα κλίμα εμπιστοσύνης το οποίο πρέπει να έχει αντίκτυπο στην ανάλυση και την αξιολόγηση ενός διασυνοριακού εγκλήματος. «Γιατί να θεωρείται η διακίνηση μεταξύ Eupen και Λιέγης ως ενιαία αξιόποινη πράξη και να αναλύεται η ίδια διακίνηση μεταξύ Eupen και Aix-la-Chapelle σε δύο ξεχωριστές πράξεις λόγω της ύπαρξης συνόρων που στο ίδιο το έδαφος δεν έχει καμιά υλική υπόσταση;»

4. Το άρθρο 71 της σύμβασης

53. Βάσει της διάταξης αυτής τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να λάβουν κάθε απαραίτητο μέτρο για την πρόληψη και την καταστολή της παράνομης διακινήσεως ναρκωτικών σε συμφωνία με τις υφιστάμενες συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών και ιδίως τις συμβάσεις περί ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, που ορίζουν ότι οι αξιόποινες πράξεις πρέπει να θεωρούνται ξεχωριστές πράξεις αν διαπράττονται σε διαφορετικές χώρες (άρθρα 36 και 22, αντιστοίχως).

54. Εκ πρώτης όψεως οι προαναφερθείσες διατάξεις αντιστρατεύονται την προεκτεθείσα συλλογιστική, πλην όμως η προσεκτική εξέταση του περιεχομένου τους οδηγεί στο συμπέρασμα ότι όχι μόνο δεν την αντιστρατεύονται αλλά την επιρρωννύουν.

55. Το άρθρο 71 επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να μη μειώνουν τις προσπάθειές τους στο πλαίσιο του Σένγκεν για την καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών και προς τούτο υπενθυμίζει τις υποχρεώσεις που υπέχουν από συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών στον τομέα αυτό. Η διάταξη αυτή έχει γενική έκταση και δεν περιορίζει ειδικά το άρθρο 54.

56. Στη συνέχεια οι εν λόγω συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών πρέπει να εξεταστούν στο οικείο ιστορικό και κανονιστικό πλαίσιο, διότι τα άρθρα 22 και 36 αυτών, βάσει των οποίων τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να λάβουν μέτρα για την καταστολή των πράξεων που συνδέονται με αυτό το παράνομο εμπόριο, δεν διατυπώνουν απόλυτη υποχρέωση και διατηρούν τους περιορισμούς που προκύπτουν από τα οικεία νομικά συστήματα. Το άρθρο 54 της σύμβασης αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της έννομης τάξης των κρατών που επικύρωσαν τη σύμβαση αυτή, οπότε οι περιορισμοί αυτοί δεν θίγουν την αποτελεσματικότητά του.

57. Δεν πρέπει εξάλλου να λησμονούμε ότι οι εν λόγω συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών καταρτίστηκαν για την καταπολέμηση σε παγκόσμια κλίμακα του παρανόμου εμπορίου ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών ελλείψει ισχυρής δράσης σε όλες τις χώρες. Αυτή η προοπτική παρέχει στα άρθρα 22 και 36 των συμβάσεων αυτών την πραγματική σημασία τους, δηλαδή ότι οσάκις οι πράξεις διαπράττονται σε πλείονα συμβαλλόμενα κράτη είναι δυνατόν να διωχθούν και να τιμωρηθούν οι δράστες σε οποιοδήποτε κράτος ώστε παρά την ενδεχόμενη ανεπάρκεια ορισμένου κράτους να μην παραμείνουν ατιμώρητοι. Η προσέγγιση αυτή όμως δεν έχει έννοια εντός του χώρου Σένγκεν που στηρίζεται, όπως παρατήρησα με τις προτάσεις μου στις υποθέσεις Gözütok και Brügge (παράγραφος 124) και όπως το Δικαστήριο δέχθηκε με την απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2003 (σκέψη 33), στην αμοιβαία εμπιστοσύνη των κρατών μελών στα αντίστοιχα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης [26].

26 — Το πρόγραμμα μέτρων για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών αποφάσεων (ΕΕ 2001, C 12, σ. 10) μνημονεύει την αρχή non bis in idem ως έναν από τους κατάλληλους κανόνες σε αυτό το πλαίσιο (σ. 12). Η ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων και η ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών βαίνει κατά την αυτή έννοια (COM/2005/195 τελικό, σ. 4).

58. Τελικά τα άρθρα αυτά σκοπούν να αποτρέψουν την ουσιαστική αποποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς, αλλά, άπαξ και επιβληθεί ποινή για αυτήν, στα νομικά συστήματα όπως το σύστημα του Σένγκεν που δέχονται τον κανόνα non bis in idem είναι αδύνατη η νέα ποινική δίωξη. Συνεπώς δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ αυτών των δύο συστημάτων κανόνων.

59. Συνεπώς, κατά την έννοια του άρθρου 54 της σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 71, η εξαγωγή και η εισαγωγή των ίδιων ναρκωτικών ή ψυχοτρόπων ουσιών ανεξαρτήτως φύσεως, περιλαμβανομένης και της ινδικής καννάβεως, μεταξύ δύο συμβαλλομένων στη σύμβαση κρατών ή δύο κρατών στα οποία εφαρμόζεται το κεκτημένο του Σένγκεν συνιστούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά κατά την έννοια της πρώτης των διατάξεων αυτών, ανεξάρτητα από τον νομικό χαρακτηρισμό που αποδίδουν στη συμπεριφορά αυτή οι οικείες έννομες τάξεις.

VI — Πρόταση

60. Βάσει των προεκτεθέντων προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει τις ακόλουθες απαντήσεις στα προδικαστικά ερωτήματα του Hof van Cassatie του Βελγίου:

«1. Το άρθρο 54 της σύμβασης για την εφαρμογή της Συμφωνίας του Σένγκεν έχει εφαρμογή στην ποινική δίωξη που κινήθηκε μετά την έναρξη ισχύος της διάταξης αυτής για πραγματικά περιστατικά για τα οποία εκδόθηκε δικαστική απόφαση ανεξάρτητα από την ημερομηνία ασκήσεως της πρώτης ποινικής δίωξης.

2. Η εξαγωγή και η εισαγωγή των ίδιων ναρκωτικών ή ψυχοτρόπων ουσιών ανεξαρτήτως φύσεως, περιλαμβανομένης και της ινδικής καννάβεως, μεταξύ δύο συμβαλλομένων κρατών ή κρατών στα οποία εφαρμόζεται το κεκτημένο του Σένγκεν συνιστούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά κατά την έννοια του άρθρου 54 της σύμβασης αυτής σε συνδυασμό με το άρθρο 71 αυτής, ανεξαρτήτως του νομικού χαρακτηρισμού που αποδίδουν στις πράξεις αυτές οι οικείες έννομες τάξεις.»